

Diabetesordlista

A

Albuminuri Förekomst av albumin i urinen.

Allvarlig hypoglykemi Tillstånd av lågt blodsocker som gör att en person med diabetes behöver utomstående hjälp; är kopplad till medvetanderubbningar.

B

Betacell, B-cell Grupper av celler, så kallade cellöar (öceller) i de langerhanska öarna i bukspottkörteln. Insulin utsöndras i B-cellerna.

Blodtryck Blodets tryck mot artärväggarna. Systoliskt tryck ("övertrycket"): vid hjärtats sammandragning. Diastoliskt tryck ("undertrycket"): vid hjärtats avslappningsfas.

Bukspottkörtel Matsmältningsorgan och endokrin körtel. Den producerar matsmältningssekret. I bukspottkörtelns cellöar, öceller, bildas insulin (i betaceller) och glukagon (i alfaceller).

C

Celiaki Sjukdom i tarmkanalen som orsakas av gluten i spannmålsprodukter. Upptaget av näringsämnen i kroppen påverkas.

C-peptid Ingår i ett förstadium till insulin (proinsulin) och utsöndras i bukspottkörteln. C-peptidhalten i blodet visar bukspottkörtelns kapacitet att producera insulin.

G

GAD-antikroppar Autoantikroppar som kan förekomma i blodbanan redan innan typ 1-diabetes bryter ut. De är ett tecken på ökad risk att få diabetes.

Glukagon Hormon som utsöndras i bukspottkörteln och motverkar insulin. Glukagon frisätter sockerlagren i levern och stimulerar nysockerbildningen där. Därmed stiger sockerhalten i blodbanan. Glukagon används som läkemedel vid allvarlig hypoglykemi.

Glukoneogenes Nysockerbildning i levern; håller blodsockret på tillräckligt hög nivå vid långvarig fasta. Nysockerbildningen ökar vid hypoglykemi.

Glukos Druvsocker. I blodet förekommer sockret i form av glukos.

Glukosuri Socker i urinen.

Glykogen Socker lagras i form av glykogen i levern och muskulaturen. Glykogen omvandlas till blodsocker vid fasta, svält.

Glykosylerat hemoglobin Se HbA1c.

Gryningsfenomenet Snabbt stigande blodsockervärden under de tidiga morgontimmarna till följd av nedsatt insulinkänslighet.

H

HbA1c Glykosylerat hemoglobin, glykohemoglobin, sockerhemoglobin; visar hur stor andel av hemoglobinet i de röda blodkropparna binds vid socker. HbA1c avspeglar medelblodssockret under de senast förflutna veckorna.

HDL-kolesterol Det goda kolesterolet. En form av kolesterol i blodet som skyddar artärerna mot förkalkning (förfettning).

Hormon Ämne som bildas i en endokrin körtel, transporteras med blodssockret ut i kroppen till sitt målorgan, där det utövar sin specifika effekt.

Hybridpump Pump som ändrar basalinsulindosen automatiskt utifrån kontinuerlig glukosmätning. Kallas också självreglerande eller självstyrande pump.

Hyperglykemi Tillstånd när blodssockernivån är högre än normalt (högt blodssocker).

Hypertension Se Hypertoni.

Hypertoni Konstant förhöjt blodtryck, högt blodtryck.

Hypoglykemi För låg blodssockerhalt (lågt blodssocker).

Hypoglykemikänning Symtom på lågt blodssocker och ett tecken på att kroppen reagerar och försöker korrigera situationen.

I

IAA-antikroppar Insulinantikroppar som kan förekomma i blodbanan redan innan typ 1-diabetes bryter ut. De är ett tecken på ökad risk att få diabetes.

IA-2A-antikroppar Autoantikroppar mot membranproteinet (IA2) i betacellerna. De uppträder ofta i ett sent stadium av sjukdomsprocessen och är ett tecken på aktiv sjukdomsprocess.

ICA-antikroppar Öcellsantikroppar som kan förekomma i blodbanan redan innan diabetes bryter ut. De är ett tecken på ökad risk att få typ 1-diabetes.

Icke energigivande sötningsmedel Livsmedelstillsats. Sötningsmedel som inte påverkar blodssockret. Exempelvis acesulfam K, aspartam, neohesperidin, stevioglykosid, sukralos, taumat.

Insulin Hormon som bildas i bukspottkörteln. Det har bland annat till uppgift att öppna vägen för socker att ta sig från blodbanan in i cellerna och sänker då blodssockernivån.

Insulinanalog Ett insulinliknande protein. Det har tagits fram genom kemiska förändringar i insulinets struktur.

Insulinchock Allvarlig hypoglykemi i kombination med medvetanderubbning.

Insulinantagonism, insulinantagonistiska hormoner Hormoner i blodet som minskar eller motverkar insulinets effekt. Hormonutsöndringen ökar vid exempelvis stress och snabba blodssockerfall.

Insulinkänning Se Hypoglykemikänning.

Insulinkänslighet Cellernas förmåga att reagera på insulinet i blodbanan.

Insulinresistens Tillstånd av nedsatt insulinkänslighet, då kroppen behöver mer insulin än normalt för att blodsockret ska sjunka.

K

Ketoacidosis, syraförgiftning Förgiftningstillstånd som beror på insulinbrist, varvid förekomsten av ketoner ökar i blodet. Symtom på syraförgiftning är illamående, kräkningar, buksmärta, djup och kippande andning och medvetanderubbningar.

Ketoner, ketonkroppar Nedbrytningsprodukter som bildas i kroppen vid ofullständig nedbrytning av fettämnen. Ketoner kan bestämmas genom blod- och urinanalyser. Koncentrationen av ketoner ökar vid brist på insulin eftersom kroppen då förbränner mer fett till energi.

Kolesterol Fettämne som finns i blodbanan.

Kolhydrat Energigivande näringsämne (sockerart) som i kroppen omvandlas till socker. Kolhydrater omvandlas till blodsocker. Exempel på kolhydrater är stärkelse i spannmål och potatis, mjölksocker (laktos) i mjölk och fruktsocker (fruktos) i frukt.

Koma Djup medvetslöshet som kan bero på syraförgiftning (ketoacidosis).

Kontinuerlig glukosmätning Se Kontinuerlig mätning av vävnadsglukos.

Kontinuerlig mätning av vävnadsglukos Kontinuerlig mätning av vävnadsglukos med ett glukosövervakningssystem som har en sensor. Systemet visar blodsockernivån och trenden i värdet. I dagligt tal kallas systemet glukosensor.

L

LDL-kolesterol Det onda kolesterolet. En form av kolesterol i blodet som ökar risken för åderförkalkning (åderförfattning).

M

Mikroalbuminuri Något förhöjda koncentrationer av proteinet albumin i urinen. Ett känsligt mått på uppkomst och utveckling av njurskada vid diabetes (nefropati).

MODY Diabetestyp som beror på ett genfel. De vanligaste formerna är HNF1A-, HNF4A-, HNF1B- och GCK-diabetes.

N

Nefropati Njurskada, njurpåverkan.

Neuropati Nervskada.

Njurtröskel Blodsockernivå som är gränsen för när socker läcker ut i urinen. Socker tar med sig vatten och ökar urinmängden.

R

Referensvärde Det normala värdet, ett värde som förekommer hos 95–99 procent av alla människor.

Remission En fas efter nyinsatt insulinbehandling som innebär att insulinbehovet minskar.

Retinopati Skada på ögats näthinna.

S

Skymningsfenomenet, förnattsfenomenet Begrepp som i företrädesvis finsk diabeteslitteratur används för nedsatt insulinkänslighet till följd av blodsockerstegring under förnatten.

Sköldkörtel En körtel som utsöndrar sköldkörtelhormoner. Den reglerar hastigheten i ämnesomsättningen.

”Svältsyror” Vid fasta kan det förekomma ketoner i blodet eller urinen, också när blodsockervärdet är normalt eller lågt.

Syraförgiftning, ketoacidosis Förgiftningstillstånd som beror på insulinbrist, varvid förekomsten av ketoner ökar i blodet. Förgiftningstillstånd som beror på insulinbrist, varvid förekomsten av ketoner ökar i blodet. Till följd av insulinbrist använder kroppen fettsyror som energi. Symtom på syraförgiftning är akut illamående, kräkningar, buksmärta och senare djup och kippande andning och medvetanderubbningar.

T

TIR (time in range) Den andel (%) av den totala tid som vävnadsglukos ligger inom målområdet 3,9–10,0 millimol per liter (mmol/l).

Triglycerider En typ av fettämnen i blodet. Förhöjda koncentrationer innebär ökad risk för artärsjukdomar.

TSH Hormon som stimulerar aktiviteten i sköldkörteln.

T4V Sköldkörtelhormon.

tTGAbA Transglutaminasantikroppar som används för att screena för celiaki.

Z

ZnT8A-antikroppar Autoantikroppar mot zinktransportörer (zinc transporter). De kan förekomma i blodbanan redan innan typ 1-diabetes bryter ut och är ett tecken på ökad risk att få typ 1-diabetes.

Källa: Diabetes hos barn – Vägledning för familjen, Diabetesförbundet i Finland 2023.